

Egy svédországi tanulmányút tapasztalatai

A Liszt Ferenc Zeneakadémia egyházzenei mesteriskolájának három evangélikus hallgatója —*Ecsedi Zsuzsanna, Kamp Salamon* és e sorok írója— ez év februárjában svédországi tanulmányúton vett részt.

Képzésünk vezetője, *Dobszay László* elsősorban azzal a céllal küldött ki minket, hogy a svédországi evangélikus *liturgikus életbe* nyerjünk bepillantást Malmö és a tőle alig húsz kilométerre fekvő Lund templomaiban.

Programunkat *Peter Wallin*, a malmői zeneakadémia egyházzene-tanszakának vezetője állította össze, így több *tanítási órát* és részben ezekhez kapcsolódó *próbát* látogathattunk meg. A malmői és lundi zeneélet megismerését *hangversenyek* tették teljesebbé. Utunk legértékesebb pillanatai közé tartozott, mikor az egyházzene egy-egy területének szaktekintélyével *konzultálhattunk* és *historikus orgonákat* ismerhettünk meg. Alább e témák szerint szeretnénk beszámolni tapasztalatainkról.

Liturgikus élet a gyülekezetekben

Vasárnap délelőttöként három különböző templom *főistentiszteletein* vettünk részt. Ottlétünk első hétvégéjén a malmői St. Andreasban voltunk istentiszteleten. A nagy, modern templom és a hozzá kapcsolódó épületegyüttes szemmel láthatóan eleven liturgikus-gyülekezeti közösségnek ad otthont. A febr. 7-i délelőtti istentisztelet lelkész, diakónus, lektorok és kórus szolgálatával zajlott. Az énekkart —mely több korál alternatív éneklésében való közreműködés mellett a prédikáció és hitvallás után önálló tételekkel is szolgált— az orgonista-kántor vezette. A gyülekezet által is énekelt tételek egyik része strófikus gyülekezeti ének, a másik fele liturgikus tétel volt. Ezek többsége a gregorián rezponzumok nyomán újonnan komponált tétel volt. Az istentiszteletet s az egyes énekeket rövid orgona-előjáték vezette be. Szóló orgonaszám posztlúdiumként hangzott. Ezt a gyülekezet a templomban ülve hallgatta végig.

A szolgálók köre hasonló volt a febr. 14-i úrvacsorás istentiszteleten a gótikus St. Petri-templomban. Itt nagyobb volt az énekelt liturgikus tételek aránya. Érdeemes kiemelni az úrvacsorai rész előtt énekelt litániát és a salutációtól végig énekelt nagy úrvacsorai imádságot. A svéd liturgikus szokások szerint Ötvened vasárnapnak —böjtelő utolsó vasárnapja idén erre a napra esett— erős bűnbánati jellege van. Az istentisztelet liturgiája, énekei és hangvétele azt sugallták, hogy a svéd liturgikus gondolkodás szerint igazából ezzel kezdődik a böjti időszak.

Mindkét istentiszteletet a szolgálók orgonazenére történő ünnepi bevonulása nyitotta és kivonulása zárta, az énekkar a szentélyben külön kialakított helyen énekelt. Így könnyebb volt kontaktust tartani a gyülekezettel alternáláskor. Az orgonista-kántor a gyülekezet énekét a nagyorgonán kísérte, és természetesen azon játszotta a prelúdiumot és a posztlúdiumot is. A nehezebb tételek vezénylésére azonban lejött. A szentélyben, ill. annak közelében elhelyezett karorgona lehetővé tette, hogy szükség esetén kísérje is a kórust.

Február 21-én egy kis templom kis gyülekezetének istentiszteletét is megismerhettük. Ezt egyszerűbb liturgia s néhány énekelt elem elhagyása jellemezte.

A vasárnapi főistentiszteleteken kívül több *hétközi istentiszteleten* is részt vettünk. A lundi Szentlélek-templomban —más zenés istentiszteletekkel és zenés áhítatokkal forgóban— havonta egy-két alkalommal tartanak *vesperát*, melyet a *Laurentius Petri társaság* 1995-ös kiadványából énekelnek. (Ugyanez a könyv tartalmazza a laudes rendjét is. Külön kötet közli a kompletórium és megint másik a déli imaóra, a szexta anyagát.) Az istentisztelet menete a himnusz helyében és formájában tért el az általunk megszokottól: a himnuszt közvetlenül az adjutórium után éneklék. A kötet szerkesztője, *Ragnar Holte* közlése szerint ebben követték a II. Vatikáni Zsinat utáni katolikus. Ezen a vesperán a kötet első —responzoriális formájúra alakított(!)— himnuszt énekeltek. Sajátos, hogy az imaóra harmadik zsoltára helyett általában újszövetségi éneket (pl. Fil. 2, 6-11) hoz a könyv. Az —esti időponthoz képest— jó látogatottságú istentiszteletet a gyülekezet kántora vezette nyolc előénekesssel.

Február 11-én a lundi székesegyház reggeli imádságán vettünk részt. Itt minden reggel tartanak istentiszteletet, melyből hetente kettő *laudes*. Az énekanyagot ugyancsak az előbb említett kiadványból vették. Az istentisztelet környezetének emelkedettségét —a templom szentélyében a XIV. századi stallumokban— a feltűnően gyér látogatottság ellenpontosza.

Február 17-én, szerdán a Szent András-templomban esti *hamvazószerdai istentiszteleten* vettünk részt. A liturgikus megújulás szellemében az utóbbi évek óta tartják meg ezt az ünnepet is a svéd evangélikus egyházban. Itt érdemes megjegyeznünk, milyen hasznos a templomban kialakított oldalkápolna, mely a kisebb létszámú alkalmak meghitt környezetétől szolgálhat.

Egyházzeneszképzés és liturgia

Az egyházzeneszek oktatása Svédországban kétlépcsős: alsó fokozata a kétéves „kántor”-képzés, magasabb pedig a négyéves „orgonista”-képzés. Az oktatás gyakorlatcentrikus, három súlyponton nyugszik: *gregorián- ill. himnológiai oktatás, orgonajáték és karvezetés*.

Az órákon és próbákon hallott repertoár nagyobb része mind terjedelemben, mind nehézségben a gyülekezeti használathoz igazodik.

Jellemző, hogy az egyházzene klasszikus formáit —pl. alternatim éneklés— énekeskönyvük nagyszámú XX. századi dallamához is alkalmazzák, ezzel igényt teremtve a könnyen énekelhető mai gyülekezeti énekekhez kapcsolódó új kompozíciókra. Az új gyülekezeti énekek, és a hozzájuk kapcsolódó többszólamú kórusművek sajátos —olykor bizony megkérdőjelezhető— módon kísérelnek meg választ adni a művészi érték, a gyülekezetszerűség, valamint az „eszázadiság” szinte feloldhatatlannak tűnő ellentétére.

Hasonló folyamatot figyelhettünk meg a svéd liturgikus tételekkel kapcsolatban is. Egyfelől ezek között is sok a „gregoriánszerű” új kompozíció, másfelől gyakran hallottunk antifóna gyanánt többszólamú tételeket.

A gregoriánus svéd nyelvhez igazításával kapcsolatban kétféle nézőpont jellemzi a svéd egyházzeneséket: a hivatalos könyvekben közölt misetételek —elsősorban introitusok— dallama csaknem teljesen megegyezik a Liber Usualis dallamával. Ezeknél inkább a szöveget változtatták meg — gyakran egészen más szöveget kapcsolnak a dallamhoz. Ezzel párhuzamosan a mai svéd katolikus gyakorlattal összhangban egy másik introitus-sorozat kidolgozása is folyik. Ebben a munkában *Peter Wallin* is részt vesz. Itt a tradicionális szöveget megtartva a dallamot egyszerűsítik és illesztik a svéd nyelvhez. A nyelvet nem értő számára is feltűnő, mennyivel gördülékenyebbek ez utóbbi tételek.

Az orgonaoktatásban az irodalomjátékkal teljesen egyenrangú a liturgikus orgonajáték című tantárgy. E kettőt a teljes stúdiumon keresztül párhuzamosan oktatják kiváló felkészültségű tanárok: *Matthias Wager* és *Hans Hellsten*.

Az egyházzenetanszék febr. 15–17-én *mesterkurzust* is szervezett hallgatói részére *Francois Espinasse*, párizsi művész vezetésével. A vendégprofesszor e három napon a tanszék hallgatói között előre kiosztott francia barokk művek, ill. tételek előadási problémáival, regisztrációs kérdéseivel foglalkozott.

A kórusmunkából a *Schola Cantorum Scanisenis* és a *Malmöi Kamarakórus* próbáin keresztül kaptunk ízelítőt. Az előbbit *Peter Wallin* vezeti. Ez az együttes úttörő szerepet vállal a svéd gregorián repertoár terjesztésben és népszerűsítésében. Istentiszteleti szolgálataik mellett erről tanúskodik számos televíziófelvételük is. A Malmöi Kamarakórus a nehezebb többszólamú kórusirodalom színvonalas megszólaltatója. Otlétünkkor éppen skandináviai koncertkörútra készültek. Karnagyuk *Dan Olaf Stenlund*, aki korábban éveken keresztül dirigálta Stockholm vezető lutheránus énekkarát.

Templomi hangversenyek

A bő két hét alatt több koncertet hallhattunk. Ezek közül csak a két, szempontunkból fontosabb templomi sorozatot szeretném kiemelni.

A lundi székesegyházban egész éven át szombat délelőttönként kb. negyvenperces orgonamatinéket rendeznek. Ezek nagy részét a templom két főállású orgonistája, *Per Ryden* és *Tomas Willstedt* adja felváltva.

A malmöi Szt. András-templomban szombat kora délutánonként szerveznek hangversenyeket vegyes műsorral, vendégelőadókkal.

Mindkét sorozat több alkalmát is hallottuk. Feltűnő volt látni, mennyire beépültek ezek a koncertek a két város zeneéletébe, és különösen a lundi sorozat az egyházi esztendőhöz alkalmazkodó műsorválasztással mennyire jó lehetőséget kínál a helyes értékrend s liturgikus időérzet kialakításában, ápolásában.

Konzultációk

A tanulmányúton többször nyílt lehetőség értékes *szakmai beszélgetésekre, konzultációkra* az egyházzene egy-egy területének szakértőjével. A legelevenebb ilyen kapcsolatunk természetesen *Wallin* professzorral volt, akivel egy-egy

témakör megbeszélésén túl rendszeresen egyeztettük további programjainkat. Ő mutatott be minket *Hans Blennow*-nak, a zeneakadémia liturgiatanárának és a St. Andreas orgonistájának, akikkel a svéd liturgiáról konzultálhattunk. Amikor e beszélgetés alkalmával megkaptuk a svéd agenda német nyelvű (!) változatát, tételesen is igazolva láthattuk, amit az istentiszteleteken is megfigyelhettünk: vasárnapi istentiszteleti rendjük pontról pontra ugyanazt a metetet mutatja, mint az egyházunk liturgikus bizottsága által —a svéd mintától függetlenül— kidolgozott tervezet.

Ragnar Holte ny. teológiai professzor —aki meleg szavakkal emlékezett meg Ordass Lajos püspökről és a nemrég elhunyt Vajta Vilmos professzorról— a zsolozsmáskönyvek szerkesztésével és a zsolozsmák gyakorlatával, *Per Ryden* a lundi székesegyház zeneéletével kapcsolatos tapasztalatait osztotta meg velünk.

A lundi egyetemi könyvtárat *Eric Nicander*, a régi kéziratár vezetője mutatta be. Készségesen adta át tanulmányozásra a XVIII. századi Engelhardt- és Wenster-gyűjteményt. Élmenyszerű délutánt tölthettünk a lundi Zenetudományi Intézetben, ahol *Folke Bohlin*, nyugalmazott igazgató fogadott bennünket. Részletesen beszámolt a skandináviai dallamanyagot feldolgozó, összehasonlító himnológiai kutatásairól.

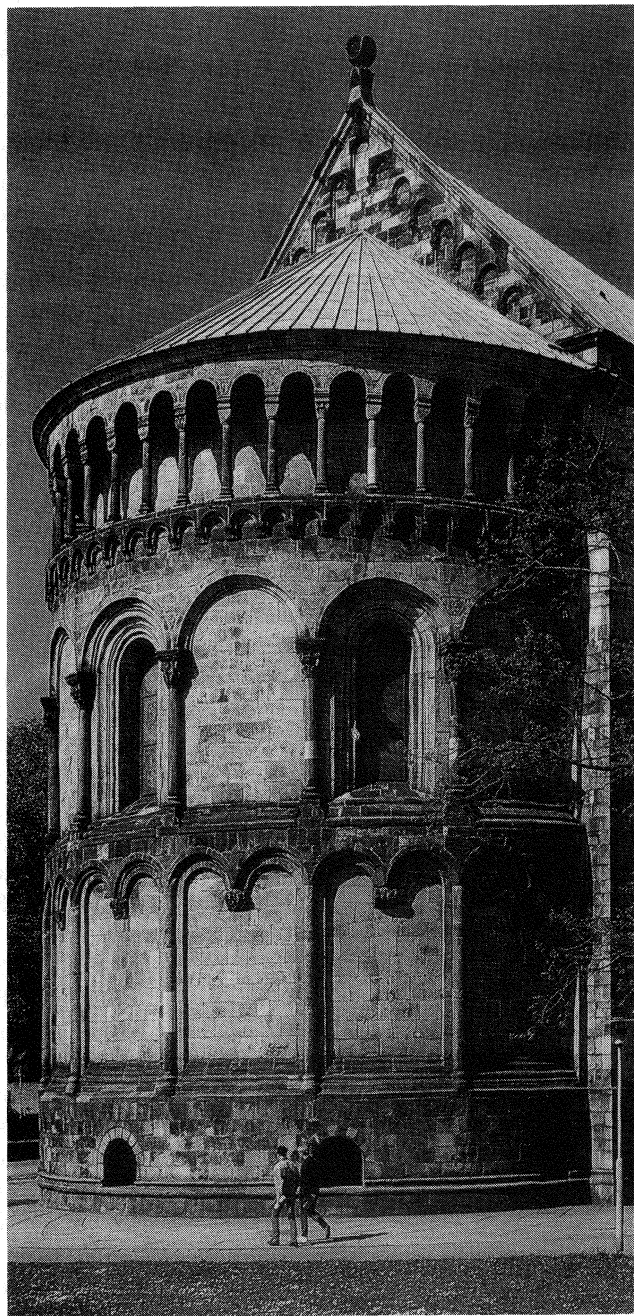
Orgonák

Két alkalommal adódott lehetőségünk, hogy értékes *műemlék-orgonákhoz* kiránduljunk. Első kirándulásunk alkalmával „Buxtehude-orgonákat” ismerhettünk meg. Az első hangszer, amit láttunk, *Torlössa* faluban áll. Eredeti helyén, a helsingborgi St. Marien-templomban Buxtehude apja szolgált évekig mellette. Hans Buxtehude nevét az orgonaház egy felirata is megőrökíti, de rövid ideig Dietrich Buxtehude is betöltötte ezt az állást, és játszott ezen az orgonán. Ezen a napon jutottunk el *Helsingörbe*, a karmelita kolostorból átalakított egykori latin iskolába, melynek tanulója volt Buxtehude. A mellette álló St. Marien-templomban pedig később több évig szolgált orgonistaként. A két épület Dánia egyik legjobb állapotban fennmaradt kolostoregyüttese. A St. Marien-templomban —miután már a 60-as évek elején kísérletet tettek a Buxtehude-orgona rekonstrukciójára— tavaly a Marcussen cég új orgonát épített, mely külsejében, diszpozíciójában és hangzásban is közelebb áll a Buxtehude-kori állapothoz.

Utunk nem várt különleges élménye volt, amikor egy teljes napot Dániában tölthettünk. Ekkor *Koppenhágába* és a dán királyok temetkezési helyére, *Roskilde*-be kirándultunk. A roskilde-i katedrálisban is műemlékorgona áll. A templom körbeépített karzata pedig többkórusos művek előadásának illő helyszíne. Mindenütt lehetőségünk volt az orgonák megszólaltatására is.

Svédországi tanulmányutunk gazdag programjával nemcsak új ismeretekkel gazdagított bennünket, de nagymértékben bővítette látókörünket.

Finta Gergely

A ludi székesegyház 1160 körül befejezett apszisa.